

Lieneke Slingenberg

Contra legem

In dit eerste nummer van 2023 een terugblik op 2022; een jaar waarin de crisis in de opvang van asielzoekers een ongekend dieptepunt bereikte. Deze al jaren bestaande crisis wordt door het Rijk zelf gecreëerd en in stand gehouden, zo concludeerden de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ) en de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) in een gezamenlijk advies in juni 2022. Ook het Gerechtshof Den Haag oordeelde dat ‘de huidige problemen in de opvang van asielzoekers – in ieder geval mede – het gevolg zijn van het feit dat de Staat bestaande opvangvoorzieningen vanaf 2016 structureel heeft afgebouwd.’

Daarnaast kan gewezen worden op de afschaffing van de wettelijke verplichting voor gemeenten om statushouders als urgentiecategorie aan te merken in 2017. De ACVZ concludeerde in december jl. dat dit de uitstroom van statushouders uit de opvang heeft belemmerd en adviseert om deze wettelijke verplichting weer in te voeren. Een beroep op overmacht, of een onverwachte noodsituatie, als rechtvaardiging voor afwijking van rechtsnormen, slaagt dus niet. Toch hebben we dat in 2022 vaak expliciet zien gebeuren, zowel in het politieke debat als in procedures bij de rechter.

Ten eerste voldoet de huidige (nood)opvang voor asielzoekers niet aan de verplichtingen van de Opvangrichtlijn. In hoger beroep oordeelde het Gerechtshof Den Haag dat ‘de huidige noodopvang en crisisnoodopvang meer dan incidenteel niet de fysieke en geestelijke gezondheid van daarin verblijvende asielzoekers garanderen’ (20 december jl.). De staat beriep zich op artikel 18, lid 9 Opvangrichtlijn, dat afwijking van een aantal normen toestaat indien de huisvestingscapaciteit tijdelijk is uitgeput. Omdat de afbouw van opvangcapaciteit echter al jaren geleden in gang is gezet, oordeelde het hof dat in redelijkheid niet kan worden volgehouden dat de uitputting ‘tijdelijk’ is.

Ten tweede heeft het kabinet besloten om voor nareizigers een wachttermijn in te voeren voor het ophalen van de mvv, om zodoende de druk op de opvangcapaciteit tijdelijk te verlichten. In navolging van de Commissie Meijers en het College voor de Rechten van de Mens, oordeelde de voorzieningenrechter van Rechtbank Haarlem dat hiervoor geen wettelijke grondslag bestaat en dat dit in strijd is met de Gezinsherenigingsrichtlijn (5 december jl.).¹ Niettemin kondigde de staatssecretaris aan voorlopig aan het beleid vast te houden. Het oordeel van de voorzieningenrechter is hierna in verschillende bodemprocedures bevestigd, maar de staatssecretaris heeft daartegen hoger beroep ingesteld. Het schorsingsverzoek is inmiddels door de Afdeling afgewezen.

Een derde voorbeeld van expliciet handelen in strijd met het recht betreft de opvang van asielzoekers uit Oekraïne. Hoewel zij op grond van de Nederlandse wetgeving gelijk zouden moeten worden behandeld met andere asielzoekers en door het COA zouden moeten worden opgevangen, werden burgemeesters belast met hun opvang. Hoewel hiervoor uiteindelijk een wettelijke grondslag is gecreëerd door staatsnoodrecht te activeren, concludeerde het Gerechtshof Den Haag in december jl. dat voor de ongelijke behandeling die hiervan het resultaat is geen objectieve rechtvaardiging bestaat.

Legaliteit vereist als kernwaarde van de rechtsstaat dat de overheid handelt op grond van en in overeenstemming met het recht. De overheid liet dit fundamentele rechtstatale uitgangspunt het afgelopen jaar wel erg gemakkelijk los. Laten we hopen dat deze houding in 2023 wijzigt. In A&MR zullen we in ieder geval ook dit jaar de rechtmatigheid van overheidshandelen in het migratierecht kritisch blijven beoordelen.

1 Zie hierover de Uitspraak Uitgelicht van Betty de Hart in dit nummer.